APO/PAL/Susanna Rahkonen

Lausunto eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi toimeentulotuesta annetun lain 7 a §:n muuttamisesta HE 58/2023 vp

Esityksen taustaa

Esitys perustuu Petteri Orpon hallitusohjelmaan, jossa tavoitellaan muutoksia toimeentulotuen asumismenoja koskeviin säännöksiin. Hallitusohjelmassa on linjattu asumismenoihin liittyvistä muutoksista tarkemmin. Esitys pyrkii tuomaan selkeyttä asumismenojen hyväksymiseen säätämällä niistä lain ja asetuksen tasolla. Lisäksi esityksellä tavoitellaan säästöjä tiukentamalla asumismenojen huomioimiseen liittyvää sääntelyä. Kansaneläkelaitoksen arvion mukaan esityksen johdosta syntyisi säästöä noin 21,5 – 24,5 miljoonaa euroa vuodessa vuosina 2025 – 2027.

Tähän mennessä Kansaneläkelaitoksen kuntakohtaiset hyväksyttävien asumismenojen enimmäismäärät ovat olleet ohjeellisia ja ne on laadittu Kansaneläkelaitoksen soveltamisohjeen tasolla. Esityksen myötä normin mukaisten menojen merkitys korostuu ja niistä säädettäisiin valtioneuvoston asetuksessa. Menot hyväksyttäisiin todellisen suuruisena pääsääntöisesti vain, jos ne ovat kohtuulliset eli normin mukaiset. Jos hakijan asumismenot ylittävät tarpeellisen suuruisena pidettävän määrän, hakija voitaisiin ohjata hakemaan edullisempaa asuntoa kolmen kuukauden määräajassa. Määräaikaa voitaisiin pidentää perustellusta syystä. Määräajan jälkeen asumismenot hyväksyttäisiin asumisnormin mukaisina. Hakijaa ei ohjattaisi hankkimaan edullisempaa asuntoa ja asumismenot huomioitaisiin täysimääräisinä, jos hakijalla on laissa määritelty erityinen peruste asumiseensa asunnossa, johon toimeentulotukea haetaan.

Lakiehdotuksesta pyydettiin lausuntoja 29.8.2023 – 18.9.2023 ja lausuntoja saatiin 73 lausunnonantajalta. Lausuntopalautteen johdosta Kansaneläkelaitoksen harkintaa lisättiin.

Yleistä toimeentulotukilaista

Toimeentulotukilaki (1412/1997) säädettiin vuonna 1997, jolloin lakiesitys (HE 217/1997 vp) käsiteltiin myös perustuslakivaliokunnassa. Toimeentulotukilakiin on tehty vuosien varrella muutoksia, joista vain osa on ollut perustuslakivaliokunnan arvioitavana. Viimeksi perustuslakivaliokunta käsitteli toimeentulotukilakiin tehtyjä muutoksia vuosina 2012 (PeVL 2/2012 vp - HE 111/2011) ja 2010 (PeVL 34/2010 vp - HE 138/2010 vp). Tuolloin arviointi kohdistui toimeentulotuen perusosan alentamista koskevaan sääntelyyn.

Toimeentulotuki on viimesijainen ja tilapäiseksi tarkoitettu sosiaalihuollon tukimuoto, jonka myöntäminen perustuu tapauskohtaiseen harkintaan ja tuen tarpeen selvittämiseen. Toimeentulotuki on tarkoitettu tilanteisiin, joissa henkilö tai perhe ei jostain syystä selviä sen hetkisistä välttämättömistä menoistaan. Tästä syystä tuki myönnetään lyhyelle ajalle, eli pääsäännön mukaan vain kuukaudeksi kerrallaan. Tuki myönnetään tiettyjen arjen menojen kattamiseksi.

Toimeentulotuki kiinnittyy perustuslain sosiaaliturvaa koskevassa 19 §:ssä lain 1 momenttiin. Perustuslain 19 §:n 1 momentti koskee jokaisen oikeutta ihmisarvoisen elämän edellyttämään välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Kyseessä on viimesijainen tukimuoto, jossa avun saamisen edellytykset selvitetään yksilökohtaisella tarveharkinnalla.

Suurin muutos toimeentulotukeen toteutui vuoden 2017 alusta, kun niin sanottu Kela-siirto (815/2015) tuli voimaan. Siitä lähtien toimeentulotuen toimeenpano on jakautunut Kansaneläkelaitoksen sekä kuntien ja nykyisin hyvinvointialueiden sosiaalihuollon viranomaisten kesken. Kansaneläkelaitos on myöntänyt perustoimeentulotuen. Sosiaalihuolto on vastannut täydentävästä ja ehkäisevästä toimeentulotuesta sekä

sosiaalityön palveluista. Lainsäädännössä toimeentulotuki määritellään kokonaisuudessaan edelleen sosiaalihuoltoon kuuluvaksi harkinnanvaraiseksi tueksi.

Kela-siirtoa koskeva esitys oli eduskunnan käsittelyssä vuoden 2015 alussa (HE 358/2014 vp). Esitys ei ollut perustuslakivaliokunnan arvioitavana. Tuolloin uudistus käsitettiin pitkälti tekniseksi ja hallinnolliseksi muutokseksi, mutta käytännössä uudistus on ollut vaikutuksiltaan merkittävä. Eduskunta hyväksyi Kela-siirron hyväksyessään kaksi lausumaa (EV 374/2014). Eduskunta korosti moniammatillisten yhteistyökäytäntöjen tärkeyttä Kansaneläkelaitoksen ja sosiaalihuollon viranomaisten välillä sekä edellytti arvioitavan, tukeeko uudistus tuen luonnetta väliaikaisena, itsenäistä suoriutumista edistävänä ja syrjäytymistä ehkäisevänä taloudellisena etuutena.

Kela-siirron jälkeen sosiaali- ja terveysministeriössä on toiminut kaksi työryhmää toimeentulotuen kehittämistarpeiden kartoittamiseksi. Viimeisin hallituksen esitys oli eduskunnan käsittelyssä vuonna 2022 (HE 127/2022 vp). Muutokset tulivat voimaan vuoden 2023 alusta (1023/2022). Muutoksilla pyrittiin lisäämään yhteistyötä Kansaneläkelaitoksen ja sosiaalihuollon välillä ja tätä kautta parantamaan erityisesti haavoittuvimmassa asemassa olevien asiakkaiden asemaa. Samalla pyrittiin selkeyttämään Kansaneläkelaitoksen ja sosiaalihuollon rooleja. Lakiin tuli myös säännös toimeentulotukiasioiden valtakunnallisesta neuvottelukunnasta (5 §) sekä alueellisista neuvottelukunnista (27 e §). Valtakunnallisen neuvottelukunnan tehtävänä on seurata toimeentulotukiasioiden soveltamiskäytäntöä ja viranomaisten välistä yhteistyötä. Neuvottelukunta on aloittanut toimintansa. Alueellisissa hyvinvointialueiden asettamissa neuvottelukunnissa seurataan yhteistyötä koskevien säännösten toteutumista ja kehitetään toimeenpanoa. Ne voivat käsitellä myös aluetta koskevia asumisen kysymyksiä sekä yhteistyön järjestämistä eri tahojen kanssa.

Kansaneläkelaitoksen vastuulle kuuluvan perustoimeentulotuen kautta vastataan suurimmasta osasta toimeentulotukilain tarkoittamista tuen tarpeista. Täydentävä toimeentulotuki on tarkoitettu henkilön tai perheen erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuviin tilanteisiin. Ehkäisevä tuki taas soveltuu asumisen tilanteissa lähinnä silloin, jos on tarve turvata asumista nopeasti ja lyhyelle ajalle. Vuonna 2022 perustoimeentulotukea myönnettiin 701,6 miljoonaa euroa, täydentävää toimeentulotukea 30,6 miljoonaa ja ehkäisevää toimeentulotukea 22,3 miljoonaa euroa. Vuonna 2022 perustoimeentulotukea maksettiin kotitaloutta kohden keskimäärin 462 euroa kuukaudessa, henkilöä kohden keskimääräinen perustoimeentulotuen keskimääräinen kuukausittainen tuki oli 384 euroa.

Kansaneläkelaitos eroaa sosiaalihuollon viranomaisista toimeentulotuen toimeenpanijana. Se on valtakunnallinen etuuksia käsittelevä laitos ja on kehittänyt toimeenpanonsa pitkälti sähköiseen prosessiin ja etuusohjeisiinsa perustuvaksi. Vaikka sosiaalihuollossakin toimeentulotukea ovat voineet käsitellä etuuskäsittelijät, tuen käsittely on tapahtunut organisaatiossa, joka nojaa sosiaalihuollon lainsäädäntöön, sosiaalihuollon periaatteisiin ja sosiaalihuollon ammattihenkilöiden työhön. Toimeentulotukilaki on sosiaalihuollon lainsäädäntöä ja kirjoitettu tavalla, jossa soveltajalle on jäänyt eri tilanteissa harkinnanvaraa. Tarve yksityiskohtaisemmalle sääntelylle on kuitenkin entisestään korostunut Kela-siirron myötä. Nyt käsittelyssä olevassa hallituksen esityksessä on myös kyse siitä, että on tarve säätää tarkemmin asumismenojen huomioimisesta myönnettäessä toimeentulotukea.

Asumismenot toimeentulotuessa

Esityksessä muutetaan toimeentulotukilain 7 a pykälää, jossa säädetään asumismenojen huomioimisesta toimeentulotuessa. Asumismenot kuuluvat perustoimeentulotuen muihin perusmenoihin. Perustoimeentulotuessa huomioitavat menot koostuvat perusosasta ja muista perusmenoista. Toimeentulotuen määrää laskettaessa huomioidaan perusosa, joka kattaa jokapäiväiseen kulutukseen kuuluvia menoja. Perusosamenoista ei tarvitse esittää erillistä selvitystä ja sen suuruudesta säädetään

erikseen. Muiden perusmenojen osalta tarpeellisuuden arvioiminen edellyttää harkintaa. Lainmuutoksella (1023/2022) muita perusmenoja koskeva aiempi yksi yhteinen säännös jaettiin kahteen pykälään, joista 7 a § koskee asumismenoja ja 7 b § terveydenhuoltomenoja ja muita tarpeellisen suuruisena huomioitavia menoja.

Kela-siirtoa koskevassa esityksessä (HE 358/2014 vp) oltiin jo täsmennetty asumismenojen huomioimista koskevaa sääntelyä. Tätä ennen muita perusmenoja koskevassa pykälässä lueteltiin vain asumiseen liittyviä menoja, jotka huomioidaan tarpeellisen suuruisina. Kela-siirron yhteydessä lakiin tuotiin vakiintuneeseen soveltamiskäytäntöön pohjautuen sääntely siitä, että jos hakijan asumiseen liittyvät menot ylittävät tarpeellisen suuruisena pidettävän määrän, hakijaa on ohjattava hankkimaan edullisempi asunto. Lisäksi säädettiin siitä, että hakijalle on annettava hänen tosiasialliset tarpeensa huomioon ottava, riittävä määräaika edullisemman asunnon hankkimista varten. Tänä aikana Kansaneläkelaitoksen tulee ottaa tuensaajan asumismenot huomioon täysimääräisinä. Jos hakijalla ei ole tosiasiallista mahdollisuutta hankkia asuinpaikkakunnaltaan pykälässä tarkoitettua kohtuuhintaista asuntoa, asumismenot voidaan ottaa huomioon täysimääräisenä myös määräajan jälkeen. Lisäksi Kela-siirron yhteydessä joitakin toimeentulotukilain täydentävään toimeentulotukeen kuuluvia menoeriä siirrettiin osaksi muita perusmenoja. Näitä olivat muun muassa asuntoon muuttoon liittyvät menot.

Kela-siirtoa koskevan esityksen perusteluissa (HE 358/2014 vp, s. 16) todettiin, että asumiseen liittyvien toimeentulotuessa huomioitavien menojen osalta tavoitteena on ollut keskittää harkinta mahdollisimman laajalti perustoimeentulotuen myöntämisharkinnan yhteyteen. Esityksessä todettiin myös (s. 33) seuraavaa: ”Kohtuulliset asumismenot otettaisiin yleensä huomioon todellisen määräisinä. Käytännön toiminnassaan Kansaneläkelaitos voisi arvioidessaan tarpeellisen suuruista asumismenojen määrää hankkia kunnista viitetietoja kuntakohtaisista asumismenoista ja käyttää näitä tietoja arvioidessaan kunkin kunnan ja alueen perustoimeentulotuessa hyväksyttyä asumismenojen tasoa.” Kansaneläkelaitos on sittemmin laatinut asumismenojen tarpeellisen määrän, eli niin sanotun asumisnormin arviointia varten ohjeen jota se on tarkistanut vuosittain. Asumisnormeja tarkistetaan vuosittain ja tarkistus perustuu hakijoiden keskimäärin ilmoittamiin vuokriin. Normien määräytymistapaa on selostettu esityksen sivuilla 9-10.

Käsittelyssä oleva esitys tuo normit asetuksen tasolla vahvistettavaksi. Esitys muuttaa asumismenojen huomioimista Kansaneläkelaitoksen nykyiseen soveltamiseen verrattuna jonkin verran tiukemmaksi, mutta edelleen harkinta säilyy tilanteessa, jossa henkilöllä on laissa määriteltyjä erityisiä perusteita. Lausuntopalautteen johdosta lisättiin myös muu näihin rinnastettava perusteltu syy. Kohtuuhintaiseen asumiseen siirtymiselle annettava määräaika olisi esityksessä 3 kuukautta, kun aiemmin määräajan pituutta ei määritelty laissa. Määräaikaa voitaisiin kuitenkin pidentää perustellusta syystä. Tämä lisättiin lausuntopalautteen johdosta. Myös erityisten perusteiden lapsia koskeva kohta muutettiin lausuntopalautteen johdosta lapsen erityisistä tarpeista lapsen eduksi. Tämä laajensi lapsien tilanteita koskevaa harkintaa hieman.

Vaikka esityksessä muutos Kansaneläkelaitoksen nykyiseen soveltamiseen ei olisikaan merkittävästi tiukempi, ei Kela-siirron ja sen jälkeen syntynyttä asumismenoja koskevaa sääntelyä ole saatettu perustuslakivaliokunnan arvioitavaksi.

Esityksen suhde perustuslakiin ja kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin

Perustuslain 19 § ja ihmisoikeussopimukset

Esityksen luvussa 12 (suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys) on tuotu esiin esityksen kannalta merkitykselliset perustuslain säännökset sekä kansainväliset ihmisoikeussopimukset.

Keskeisin toimeentulotukilain taustalla oleva perustuslain säännös on perustuslain 19 §:n 1 momentti. Toimeentulotuen avulla turvataan vähintään perustuslain 19 §:n 1 momentin tarkoittama ihmisarvoisen elämän edellyttämä välttämätön toimeentulo. Se mitä tällä tarkoitetaan, perustuu pitkälti perusoikeusuudistuksen (HE 309/1993 vp) ja vuoden 1997 toimeentulotukilain esitöihin sekä näiden eduskuntakäsittelyn yhteydessä perustuslakivaliokunnan antamiin kannanottoihin.

Toimeentulotukijärjestelmällä on pyritty turvaamaan sosiaalisesti hyväksyttävää elintasoa, mikä on jonkin verran enemmän kuin perustuslain 19 §:n 1 momentin tarkoittama oikeus (PeVL 31/1997 vp, s. 2).

Kansainväliset Suomea sitovat ihmisoikeussopimukset sisältävät myös toimentulon turvaamiseen vaikuttavia säännöksiä. Näistä kaikkein keskeisimmät ovat uudistettu Euroopan sosiaalinen peruskirja (SopS 78-80/2002) sekä YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva yleissopimus (TSS-sopimus, SopS 6/1976). Perustuslain 22 §:ssä edellytetään, että julkinen valta turvaa perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumisen.

Uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan (SopS 80/2002) 13 artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella, jolla ei ole riittäviä tuloja tai varoja ja joka ei pysty hankkimaan tällaisia varoja joko omin avuin tai muista lähteistä, kuten sosiaaliturvajärjestelmän tarjoamista etuuksista, annetaan riittävää apua ja sairaustapauksissa kyseisen tilan vaatimaa hoitoa. Lisäksi taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen (TSS-sopimus, SopS 6/1976) 11 artiklan 1 kohdan mukaan sopimusvaltiot tunnustavat jokaiselle oikeuden saada itselleen ja perheelleen tyydyttävä elintaso, joka käsittää riittävän ravinnon, vaatetuksen ja sopivan asunnon, sekä oikeuden elinehtojen jatkuvaan parantamiseen.

TSS-sopimuksen ja Euroopan sosiaalisen peruskirjan kautta Suomi on myös sitoutunut kehittämään sosiaaliturvajärjestelmää paremmalle tasolle. Säätämisjärjestysperusteluissa on kuvattu Suomen YK:n TSS-komitealta saamia loppupäätelmiä sekä Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitean viimeisintä Suomea koskevaa ratkaisua.

Taloudelliset voimavarat

Perustuslakivaliokunta on vakiintuneesti todennut sosiaalisten oikeuksien mitoituksessa lainsäätäjälle asetetun toimintavelvoitteen luonteen mukaista olevan, että sosiaaliturvaa suunnitellaan ja kehitetään yhteiskunnan taloudellisten voimavarojen mukaisesti ja että kansantalouden ja julkisen talouden tila voidaan ottaa huomioon mitoitettaessa sellaisia etuuksia, jotka julkinen valta välittömästi rahoittaa (ks. esim. PeVL 6/2015 vp). Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen kannan mukaan valtiontalouden säästötavoitteet taloudellisen laskusuhdanteen aikana voivat muodostaa hyväksyttävän perusteen puuttua jossain määrin myös perustuslaissa turvattujen oikeuksien tasoon (ks. PeVM 25/1994 vp, s. 10/II, ja esim. PeVL 25/2012 vp ja PeVL 44/2014 vp). Tällöinkään sääntely ei saa kokonaisuutena arvioiden vaarantaa perustuslaissa turvatun perusoikeuden toteutumista (PeVL 10/2015 vp).

Perustuslakivaliokunta on todennut lausunnossaan PeVL 25/2012, että valtiontalouteen liittyvät seikat soveltuvat myös perustuslain 19 §:n 3 momentissa tarkoitettua julkisen vallan tukemisvelvoitetta koskevien etuuksien arviointiin (oikeus riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin). Valtiontalouden säästötavoitetta on voitu pitää taloudellisen laskusuhdanteen aikana hyväksyttävänä perusteena puuttua jossain määrin esimerkiksi lapsilisien tasoon, jota koskevasta esityksestä viime mainitussa lausunnossa oli kyse. Perustuslakivaliokunta painotti kuitenkin, että sääntely ei saa kokonaisuutena arvioiden vaarantaa perustuslaissa asetettua tukemisvelvoitetta. Perustuslain 19 §:n 1 momentin turvaama oikeus on turvattu subjektiivisena oikeutena jokaiselle ja on siis vahvempi kuin edellä mainittu 19 §:n 3 momentin tarkoittama oikeus.

Tarkempaa perustuslakivaliokunnan käytäntöä ei liene olemassa siitä, millä tavalla kansantalouden ja julkisen talouden tilaa ja taloudellisia voimavaroja tulisi arvioida. Sosiaali- ja terveysministeriö pyysi valtiovarainministeriöltä selvitystä talouden tilasta esityksen perustuslainmukaisuuden arviointiin. Valtiovarainministeriön mukaan Suomen julkisen talouden velkaa kerryttävä alijäämä on mittava, ja näin julkisen talouden velkasuhteen vakauttaminen edellyttää nopeita ja merkittäviä toimenpiteitä seuraavien vuosien aikana. Kansainvälisessä vertailussa korkean verorasituksen ja talouskasvun edellytysten turvaamisen vuoksi tasapainotusta ei voida valtiovarainministeriön mukaan kokonaan toteuttaa verotusta kiristämällä ja hallituksen tavoite julkisen talouden tasapainottamiseksi edellyttää myös suoria säästötoimia.

Esityksen vaikutuksista

Esityksen vaikutuksista sivulla 15 todetaan, että perustoimeentulotuen asumismenojen huomioimiseen kuuluvan kohtuusharkinnan johdosta täydentävän tai ehkäisevän toimeentulotuen hakemusmäärien kasvu hyvinvointialueilla arvioidaan pysyvän tämän esityksen johdosta maltillisena. Vaikutukset hyvinvointialueiden sosiaalihuollon toimintaan ovat pienemmät kuin lausunnolla olleessa esitysluonnoksessa. Siinä Kansaneläkelaitoksen myöntämään perustoimeentulotukeen ei olisi jätetty yhtä paljon kohtuusharkintaa kuin mihin lopullisessa esityksessä päädyttiin. Sosiaalihuollon lausuntojen määrä ja sosiaalityön tarve saattaa kuitenkin kasvaa hieman. Esityksestä saattaa seurata jonkin verran tarvetta lisätä hyvinvointialueiden sosiaalihuollon henkilöstöä, sillä hyvinvointialueilla toimeentulotuen käsittely perustuu kirjallista etuuskäsittelyyn vain osittain ja pääpaino on asiakkaiden tapaamisessa.

Esityksen kanssa samaan aikaan on käsittelyssä muihin etuuksiin liittyviä muutosesityksiä, joilla voi olla heijastusvaikutuksia toimeentulotuen käyttöön. Toimeentulotuki on viimesijainen tukimuoto ja sen tehtävänä suhteessa muuhun toimeentuloturvaan on toimia muun järjestelmän ja erityistilanteiden tilapäisenä täydentäjänä. Toimeentulotukea saadaan usein lyhytaikaisesti ja satunnaisesti sekä pieni määrä kerrallaan muiden tulojen täydennykseksi. Joissain tilanteissa toimeentulotukea voidaan tarvita pitkään monimutkaisen henkilökohtaisen tilanteen johdosta. Lisääntyvä toimeentulotuen tarve heijastuu erityisesti Kansaneläkelaitoksen käsittelemään perustoimeentulotukeen, mutta jonkin verran heijastusvaikutuksia voi seurata myös hyvinvointialueiden sosiaalihuollon toimintaan. Sosiaali- ja terveysministeriön erillismuistiossa on arvioitu kotitalouksia koskevia esitysten yhteisvaikutuksia.[1]

Esityksen arviointi

Esitys merkitsee kaikkiin tuen hakijoihin kohdistuvaa aiempaa rajatumpaa oikeutta asumismenojen huomioimiseen ja joissakin tapauksissa oikeus toimeentulotukeen saattaa heikentyä.

Asumismenojen hyväksymisestä normin mukaisena seuraa se, että henkilöiden on löydettävä edullisempi asunto taikka sitten jatkettava asumista kalliimmassa asunnossa ja tingittävä muusta kulutuksestaan. Jos asumismenojen ylitys on hyvin vähäinen, tämä heikentää perheen taloutta tavalla, jossa perhe voi onnistua sopeuttamaan muita menojaan. Näissä tapauksessa toimeentuloa turvaavan oikeuden heikennys jää pieneksi. Jos sen sijaan ylitys on suuri, toimeentulotuen saajien ei voi olettaa pystyvän kattamaan menoja muusta elämisestään. Tämä johtuu siitä, että toimeentulotuen turvaama tulotaso on jo varsin niukka, vaikkakin se tähtää jonkin verran perustuslain 19 §:n 1 momentin tarkoittaman tason yläpuolelle. Näissä tapauksissa henkilön on löydettävä edullisempi asunto ja jos sellaista ei löydy omasta kunnasta, löydettävä se eri paikkakunnalta. Näissä tapauksissa arvioitavana on, onko perusoikeuksien toteutumisen kannalta hyväksyttävää, että käyttäessään perustuslain 9 §:n 1 momentin mukaista oikeutta valita kotipaikkansa (jäämällä kotiinsa), perustuslain 19 §:n 1 momentin mukainen oikeus on vaarassa jäädä toteutumatta.

[1] V+2024+sosiaaliturvamuutosten+yhteisvaikutukset_muistio.pdf (stm.fi)

Toimeentulotuen kautta turvattu toimeentulo ei ole täysin sama kuin mitä perustuslain 19 §:n 1 momentin mukainen oikeus takaa. Toimeentulotuki tähtää hieman kattavampaan tuen tasoon. Esityksessä perustoimeentulotuen asumismenoihin liittyy kohtuusharkintaa, kun kyseeseen tulevat esityksen 3 momentin mukaiset erityiset perusteet tai 4 momentin mukainen mahdollisuus pidentää perustellusta syystä edullisemman asunnon etsimistä koskevaa määräaikaa. Tällöin asumismenot voidaan hyväksyä täysimääräisenä. Lisäksi toimeentulotuen hakijoilla on mahdollisuus hakea hyvinvointialueen kautta täydentävää toimeentulotukea taikka ehkäisevää toimeentulotukea. Esityksessä katsotaankin, että vähintään välttämätön toimeentulo on siten viime kädessä mahdollista saada turvatuksi.

Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitean viimeisimmässä Suomea koskevassa ratkaisussa 15.2.2023 oli kyse usean eri sosiaaliturvaetuuden sekä toimeentulotuen rahamääräistä vähimmäistasoa. Komitea totesi Suomen sosiaaliturvan tason olevan liian alhainen. Ratkaisun mukaan Suomen tulisi osoittaa, että kaikilla tuensaajilla on tosiasiallisesti perusoikeuskirjan 12 artiklan 1 kohdassa tarkoitetut riittävät etuustasot. Kuten säätämisjärjestysperusteluissa todetaan, Suomen valtion on tarve perustella jatkossa Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitealle vielä aiempaa perusteellisemmin, kuinka toimeentulotukeen kuuluu kiinteänä osana perusosan lisäksi myös muut perusmenot, joihin myös asumismenot kuuluvat. Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että asumismenojen huomioimisen läpinäkyvyys ja ennakoitavuus lisääntyvät esityksen myötä.

Julkisen talouden kestävyydellä hallitus tavoittelee sitä, että julkinen valta voi jatkossa vastata paremmin velvoitteistaan. Esityksen tavoitteena on ohjata toimeentulotuen saajia kohti kohtuuhintaisia asumisvalintoja. Vaikka esitys heikentää joidenkin kohdalla asumismenojen tasoa, esitys kuitenkin säilyttää oikeuden saada toimeentulotukea ja mahdollisuuden asua tarpeitaan vastaavassa asunnossa kohtuullisella tasolla. Esityksen rajoituksille on esityksessä katsottu olevan hyväksyttävä yhteiskunnallinen peruste ja valittuja keinoja voinee pitää välttämättömänä esityksen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Käytännön soveltaminen Kansaneläkelaitoksessa ratkaisee, kuinka tapauskohtainen harkinta toteutuu. Toimeentulotukiasioiden valtakunnallisen neuvottelukunnan sekä alueellisten neuvottelukuntien toiminnassa on mahdollista seurata soveltamista ja antaa myös suosituksia.

Neuvotteleva virkamies Susanna Rahkonen